

VÝBĚROVÁ BIBLIOGRAFIE

Celá řada publikací o českých dějinách desátého století obsahuje rozsáhlé bibliografické přílohy, uvádějící relevantní badatelské příspěvky o problematice. Nechci zde tyto informace zbytečně opakovat, a proto se soustřeďuji na dva druhy bibliografických záznamů: publikace nejnovějšího data a pak studie, které zachycují některé z méně známých aspektů tematiky práce a jež nebyly v české literatuře zatím (příliš často) zmiňovány.

ARCHEOLOGICKÉ ROZHLEDY LI/4, rok 1999:

Celé toto číslo je věnováno životnímu jubileu profesora *Jiřího Slámy*. Přináší celou řadu velmi podnětných studií, týkajících se přímo i zprostředkovaně desátého století v českých dějinách.

BAŤKOVÁ R. a kol. 1998: *Umělecké památky Prahy – Nové Město, Vyšehrad a Vinohrady*, Praha: Academia.

Soupis architektonických památek na uvedených územích Prahy. Dílo tvoří organický celek se soupisy otištěnými jako Poche 1977–1982 a Vlček 1996.

BLÁHOVÁ M., FROLÍK J., PROFANTOVÁ N. 1999: *Velké Dějiny zemí koruny české svazek I – Do roku 1197*, Praha a Litomyšl: Paseka.

Standardní výkladový text o českých dějinách, současná verze proslulých svazků *Dějin z pera Václava Novotného*, vydaných kdysi Laichterovým nakladatelstvím na Královských Vinohradech.

FIALA Z. 1975: *Přemyslovské Čechy*, Praha: Academia.

Klasické dílo velmistra středověkých studií u nás, v některých otázkách dodnes nepřekonané. Doplněno bibliografií poskytující přehled o starším historickém bádání.

FROLÍK J., HAZLBAUER Z., CHARVÁT P., ŠUMBEROVÁ R., TOMÁŠEK M. 1999: *Čáslav – Místo pro život – Svědectví archeologie*, Čáslav a Praha: SET OUT.

Přehledné pojednání o archeologických výzkumech a nálezech na území Čáslavi.

GOITEIN S. D. 1999: *A Mediterranean Society – An Abridgment in One Volume, Revised and Edited by Jacob Lassner*. Berkeley – Los Angeles – London: University of California Press.

Zkrácený jednosvazkový výtah z proslulé šestisvazkové publikace světoznámého hebraisty Šelomoa Dova Goiteina „*A Mediterranean Society*“, v níž shrnul výsledky svého studia textů 9.–13. století z káhirské genízy. Unikátní pramenný soubor poskytuje neobyčejně bohatý vhled do dění ve středomořských společnostech doby

včetně židovských příchozích „z Evropy“ (podrobněji bohužel jejich původ texty neuvádějí) a jejich integrace do židovské společnosti fátimovského Egypta. Cenné informace o otrocích a otrokyních v judaistických rodinách.

HÁSKOVÁ J. 1975: *Vyšehradská mincovna na přelomu 10. a 11. století*, „Sborník Národního musea v Praze“ 29, řada A – Historie, 105–160.

Rozbor ražební problematiky týkající se vyšehradské mincovny.

HÁSKOVÁ J. 1995: *Slavníkovské mincování*, Libice nad Cidlinou: Obecní úřad Libice nad Cidlinou.

Stručná, ale velmi informativní brožura, zachycující nejnovější hodnocení slavníkovské ražební činnosti.

CHARVÁT P. 1998: *Dálkový obchod v raném středověku Evropy (7.–10. století)*. Brno: Masarykova univerzita.

Přehled vývoje a změn dálkového obchodu a styků v rámci evropského kontinentu i přilehlých území asijských a afrických, doprovázený bibliografií k tématu. Též údaje o slovanských otrocích a jejich osudech v západní Evropě, ale zejména v Egyptě a jiných oblastech Blízkého východu.

CHARVÁT P., PROSECKÝ J. (edd.) 1996: *Ibrahim ibn Ya'qub at-Turtushi: Christianity, Islam and Judaism Meet in East-Central Europe, c. 800–1300 A.D.* Proceedings of the International Colloquy, 25–29 April 1994, Praha: Oriental Institute.

Publikace nově shrnuje naše poznatky o cestě Ibráhíma ibn Ja'kúba do českých zemí a pokouší se o souborný obraz styků českých zemí s neevropským civilizacemi v raném středověku na základě archeologie, historie a orientalistických disciplín. Velmi cenné poznámky o problematice židovské, zejména o českých slovech ve středověkých hebrejských výkladových textech vzniklých v Praze jakožto historickém fenoménu.

KARWOT E. 1955: *Katalog magii Rudolfa – Śródło etnograficzne XIII wieku*, Wrocław: Zakład imienia Ossolińskich – Wydawnictwo.

Edice unikátního textu ze 13. století, zповědního zrcadla představujícího svět pověr prostých obyvatel Slezska, zachycených v podobě, již nabyly zřejmě po roce 1200.

Obsahuje popisy některých pověrečných zvyklostí, které jsou s určitostí starší.

KRONIKÁŘSKÁ DÍLA:

Pro naše období je relevantní především saská *kronika korvejského mnicha Widukinda: Widukindi Monachi Corbeiensis Rerum Gestarum Saxoniarum Libri Tres*, edd. P. Hirsch, H. – E. Lohmann, Hannover: Impensis bibliopolii Hahniani 1935.

Zachycuje především události od počátků saské císařské dynastie po smrt Oty I. v roce 973. Z českých dějin má skrovné informace o svatém Václavu a o něco bohatší o Boleslavu I.

Kronika biskupa Thietmara z Merseburgu:

R. HOLTZMANN (ed.), *Thietmari Merseburgensis episcopi Chronicon*, *Monumenta Germaniae Historica – Scriptores rerum Germanicarum, Nova Series IX*, Berlin 1935.

M. JEDLICKI (ed.): *Kronika Thietmara*, Poznań 1953.

W. TRILLMICH (ed.), *Thietmar von Merseburg, Chronik* (Ausgewählte Quellen zur deutschen Geschichte des Mittelalters 9), Darmstadt 1957.

Kronika poskytuje neocenitelné informace pro období druhé a třetí třetiny desátého století až do roku 1018. Thietmar, biskup v saském Merseburgu, ovládal slovanštinu a měl výtečný přehled o dění na celém východním pomezí říše.

Z domácích pramenů zde musí být uvedena *kronika Kosmova*:

B. BRETHOLZ (ed.): *Cosmae Pragensia Chronica Bohemorum, Monumenta germania Historica – Scriptores, Nova Series II*, Berolini apud Weidmannos 1923 (standardní vydání latinského textu kroniky);

ZD. FIALA, M. BLÁHOVÁ (edd.): *Kosmova Kronika česká*, Praha: Svoboda 1972 (novočeský překlad s poznámkami a komentářem).

KUBÁLEK D., MÜLLEROVÁ V. (edd.) 1999: *Kronika Českých zemí*, Praha: Fortuna Print. Reprezentativní a velmi kvalitní souhrnná publikace o českých dějinách včetně kapitoly o raném středověku.

KUŤÁKOVÁ E., VIDMANOVÁ A. (vyd.) 1984: *Slovník latinských spisovatelů*, Praha: Odeon.

Informačně přebohaté kompendium údajů o latinsky píšících spisovatelích Evropy od antiky až po rok 1700 n. l. Obsahuje jejich základní biografické charakteristiky, přehled děl každého tvůrce a základní bibliografické údaje o jejich publikacích. Neocenitelná a přehledně uspořádaná badatelská pomůcka.

LEGOWICZ J. 1986: *Historia filozofii średniowiecznej*, Warszawa: Państwowe wydawnictwo naukowe.

Souborné zpracování středověké filosofie z pera znamenitého znalce problematiky. Uvádí profilové charakteristiky jednotlivých filosofických směrů včetně filosofie muslimské a hebrejské. Seznamuje čtenáře rovněž s životem i díly zástupců jednotlivých myšlenkových směrů Evropy od konce antiky až do roku 1500 a poskytuje i jejich zařazení do dobového filosofického kontextu. Pozor na některá drobná přehlédnutí v chronologii!

LUTOVSKÝ M. 1996: *Hroby předků*, Praha: Academia.

Přehledné dílo, podávající souhrnnou informaci o výzkumech raně středověkých pohřebišť i o archeologii smrti a „věčného návratu“ v dějinách našeho bádání.

NOVOTNÝ V. 1912: *České dějiny dílu I, část I. Od nejstarších dob do smrti knížete Oldřicha*, Praha: Jan Laichter.

Klasické příručkové dílo, jež neztratilo svou relevanci ani pro dnešní badatelskou obec.

NOVÝ R., SLÁMA J., ZACHOVÁ J. 1987: *Slavníkovci ve středověkém písemnictví*, Praha: Vyšehrad.

Dnes již rovněž klasické dílo, uvádějící přehledně naše znalosti o Slavníkovcích a zvláště svatém Vojtěchu. Po úvodní historické studii Rostislava Nového následují novočeské překlady textů jednotlivých pramenů, uváděné historickými studiemi téhož autora a tlumočené do novočeštiny Janou Zachovou. Dílo uzavírá obsahově neobyčejně bohatý rejstřík dobových osob, míst a historických jevů vypracovaný Jiřím Slámou. Poskytuje v koncizní formě informace o hlavních protagonistech popisovaných dějů.

NUMISMATICKÉ LISTY LIV/4, 1999:

Celé číslo je věnováno jedné z největších záhad raných českých dějin – nálezů středověké mince, nejspíše z počátku desátého století, v archeologicky dokumentovaném původním uložení pozdního desátého či raného jedenáctého věku v povolžské Kazani. Mince evidentně napodobuje řezenské ražby z počátku desátého století a nese opisy VACLAV CNIZ a PRAGA CIVITA. O tom, zda jde skutečně o ražbu knížete Václava, ani o podobě styků mezi přemyslovským knížectvím českým a povolžským Bulharskem nepanuje dosud v české badatelské obci jednotný názor.

PETRÁŇ Z. 1998: *První české mince*. Praha: SET OUT.

Přehledné dílo o vývoji nejstarších fází českého mincovnictví.

POCHE E. a kol. 1977–1982: *Umělecké památky Čech*, sv. 1–4. Praha: Academia.

Monumentální soupisové dílo, postihující všechny architektonické památky na území Čech v abecedním pořadí. Poskytuje přehled o pozůstatcích středověkých staveb včetně jejich nejstarších fází. Tvoří organický celek se soupisy označenými zde jako Bařková 1998 a Vlček 1996.

POLC J. (ed.) 1997: *Svatý Vojtěch – Sborník k miléniu*, Praha: Zvon, české katolické nakladatelství a vydavatelství.

Ediční dílo, jímž přispěly katolické kruhy k oslavě tisíciletí uplynuvšího od umučení svatého Vojtěcha.

QUÆSTIONES MEDII AEVI NOVAE vol. 5, Warsaw 2000:

Celé páté číslo tohoto periodika, vydávaného Wojciechem Falkowskim pro Institut Historyczny Uniwersytetu Warszawskiego, je u příležitosti památného roku 2000 věnováno otázkám císařské politiky Oty III. ve vztahu k novým státům na severovýchodním okraji Evropy (podtitul Roma, Galia, Germania, Sclavinia). Velmi cenné studie o situaci Polska a jeho zahraničních vztazích v době vlády českých Boleslavů.

RICHE P. 1995: *Education et culture dans l'Occident barbare (VIe – VIIIe siècles)*, Paris: Editions du Seuil (čtvrté, upravené a rozšířené vydání).

Klasické dílo předního znalce raně středověké kultury latinské Evropy. Zaměřuje se zvláště na uchovávání antického kulturního dědictví a péči o ně v prostředí nových států raného středověku Evropy.

ROGOV A. I., BLÁHOVÁ E., KONZAL V. 1976: *Staroslověnské legendy českého původu – Nejstarší kapitoly z dějin česko-ruských kulturních vztahů*, Praha: Vyšehrad.

Rovněž klasické dílo, shrnující základní poznatky o církevní slovanské tvorbě v raně středověkých Čechách spolu s komentovanými novočeskými překlady příslušných textů.

ROUCHE M. 1981: *Historie générale de l'enseignement et de l'éducation en France, Tome I: des Origines à la Renaissance*, Paris: Nouvelle Librairie de France – G.-V. Labat Editeur.

První svazek monumentální čtyřsvazkové edice *Dějiny vzdělávání ve Francii*, poskytující přehled o současných výsledcích bádání o rozvoji vzdělanosti a kultury v jedné z hlavních oblastí latinského Západu. Dílo poskytuje přehledné informace o antickém kulturním dědictví a péči o jeho zachování v raně středověké Evropě z velmi široké srovnávací perspektivy.

SÁGHY M. 1997: „La baptême de Saint Etienne de Hongrie“, in M. Rouche (ed.), *Clovis – Histoire et Mémoire II: Le baptême de Clovis, son écho à travers l'histoire, Actes du colloque international d'histoire de Reims*, Paris: Presses de l'Université de Paris-Sorbonne, 437–452.

Konferenční referát zabývající se přímo vztahem svatého Vojtěcha a Uher. Svěže, bystře a inteligentně, byť provokativně napsaný text: žádný soudobý pramen nepopisuje podrobně osobní angažmá druhého pražského biskupa v Uhrách, Bruno z Querfurtu o něm sice hovoří, avšak jen velmi stručně a obecně. Tradice o Vojtěchově působení vzniká příchodem kdysi břevnovských mnichů do Uher po roce 995 (Radla, Anastasius-Astriik). Rozvíjí se však až od konce 11. století (Štěpánova *Legenda maior*, napsaná v letech 1077–1083), kdy se uherská církev vyprošťuje z příliš sil-

né závislosti na pasovském biskupství a vytváří si vlastní historiografickou tradici, operující s vědomě zvolenou a tehdy již etablovanou postavou svatého Vojtěcha.

SANTIFALLER L. 1964: *Zur Geschichte des ottonisch-salischen Reichkirchensystems*, Österreichische Akademie der Wissenschaften, Philosophisch-historische Klasse, Sitzungsberichte, 229. Band, 1. Abhandlung, Wien und Graz-Wien-Köln: Kommissionsverlag der Österreichischer Akademie der Wissenschaften und Hermann Böhlaus Nachfolger.

Velmi cenný faktografický přehled, zachycující vztahy německých králů a císařů ottonské a sálské dynastie k církevním institucím a papežství. Chronologický přehled papežů studovaného období se stručnými charakteristikami jejich životů a skutků.

SHALEM A. 1996: *Islam Christianized – Islamic protable objects in the medieval church treasures of the Latin West*, Frankfurt am Main – Berlin – Bern – New York – Paris – Wien: Peter Lang GmbH.

Velmi závažné dílo, podávající přehled o islámských předmětech nacházejících se zejména v katedrálních pokladech latinského Západu. Autor podrobně sleduje cesty a způsoby styků mezi křesťanskou a muslimskou civilizací včetně hmotného odrazu událostí, jakými byly například křížové výpravy. Informačně nesmírně bohaté pojednání, sahající chronologicky zpět až do naší doby desátého století a zachycující i památky drobného umění jako například řezby do kamene osazené na soudobých knižních vazbách, doplňuje cenná a významná bibliografie.

SLÁMA J. 1986: *Střední Čechy v raném středověku II. Hradiště, příspěvky k jejich dějinám a významu*. Praha: Univerzita Karlova.

Autor, učitel a mistr dnes již generací českých archeologů raného středověku, podává přehlednou a utříděnou formou komentář k údajům písemných pramenů o raně středověkých českých hradištích. Připojen je rovněž katalog slovanských hradišť v Čechách.

SLÁMA J. 1988: *Střední Čechy v raném středověku III. Archeologie o počátcích přemyslovského státu*. Praha: Univerzita Karlova.

Podrobný přehled archeologických zjištění o hradištích ve středočeské oblasti. Obsahuje rovněž historickou studii o počátcích přemyslovské domény ve středních Čechách kolem roku 900 a o přemyslovské expanzi do území celých Čech v průběhu desátého století.

SMETÁNKÁ Z. 1992: *Legenda o Ostojoji – Archeologie obyčejného života v raně středověkých Čechách*, Praha: Mladá fronta.

Dílo, které si již získalo velkou proslulost. Souhrn informací, jimiž v této chvíli disponujeme v oblasti středověkého venkovského osídlení a otázek jeho hospodářských, společenských a duchovních struktur. Autor, učitel a mistr, k němuž se má generace hlásí co k zakladateli a inspirátorovi, poskytuje neobyčejně plastický a barvitý pohled na problematiku, pohybující se v oblastech archeologie, historie i etnografie.

SOMMER P. (ed.) 2001: *Boleslav II. – Der tschechische Staat um das Jahr 1000*. Internationales Symposium, Praha, 9.–10. 2. 1999. Praha: Filosofia Verlag.

Publikace referátů z konference, konané u příležitosti tisícího výročí úmrtí knížete Boleslava II. Nejnovější souhrn poznatků k problematice českých dějin druhé poloviny desátého století.

- SOMMER P. 2001: *Začátky křesťanství v Čechách – Kapitoly z dějin raně středověké duchovní kultury*, Praha: Garamond (edice Historica).
- Soubor inspirativních studií o jednotlivých otázkách dějin našeho nejstaršího liturgického mobiliáře, křesťanského stavebnictví raně středověkých Čech a též slavnostních aspektů tehdejších pohřebních obřadů.
- TŘEŠTÍK, D. 1997: *Počátky Přemyslovců*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny.
- Nejznámější historik českého raného středověku tu přehlednou formou představuje své starší texty k otázkám českých dějin druhé poloviny prvního tisíciletí křesťanského letopočtu.
- TŘEŠTÍK D., ŽEMLIČKA J. (edd.) 1998: *Svatý Vojtěch, Čechové a Evropa*. Sborník příspěvků z mezinárodního symposia uspořádaného Českou křesťanskou akademií a Historickým ústavem Akademie věd ČR 19.–20. listopadu 1997 v Praze, Praha: Nakladatelství Lidové noviny.
- Vydání textů, které odezněly na kolokviu věnovaném především historickým otázkám působení druhého pražského biskupa.
- TUREK R. 1982: *Čechy v raném středověku*, Praha: Vyšehrad.
- Rovněž dílo příručkového charakteru, předkládající poznatky k dobové problematice z hlediska „klasiků“ oboru, především archeologie a historie. Obsahuje velmi bohatou bibliografickou přílohu shrnující výsledky staršího bádání.
- TWENTY FIVE YEARS:
- J. Fridrich (ed.), 25 Years of Archaeological Research in Bohemia, On the occasion of the 75th anniversary of the Institute of Archaeology, Prague, Památky Archeologické – Supplementum 1, Prague: Institute of Archaeology 1994.
- Dílo představuje formou krátkých a přehledných medailonů základní příspěvky moderního archeologického bádání k otázkám našich pravěkých a středověkých dějin. Ještě že se je podařilo vydat, než se na Archeologický ústav a jeho knižní a dokumentační fondy přivalila pohroma v podobě katastrofální povodně roku 2002.
- VLČEK P. a kol. 1996: *Umělecké památky Prahy-Staré Město a Josefov*, Praha: Academia.
- Soupis architektonických památek na uvedených územích Prahy. Dílo tvoří organický celek se soupisy označenými zde jako Poche 1977–1982 a Bařková 1998.
- WAGNER B. 2003: „Libri impressi bibliothecae monasterii Sancti Emmerami – The incunabula collection of St. Emmeram of Regensburg, and its catalogue of 1501“, in K. JENSEN (ed.), *Incunabula and Their Readers: Printing, Selling and Using Books in the Fifteenth Century*, London: The British Library, 179–205.
- Tento příspěvek uvádí souhrnné informace a nejnovější literaturu k dějinám knihovny kláštera sv. Emmerama v Řezně.
- WIECZOREK A., HINZ H.-M. (edd.) 2000: *Europas Mitte um 1000 nach Christus. Beiträge zur Geschichte, Kunst und Archäologie, Handbuch zur Ausstellung*, 2 Bände und ein Katalogband, Stuttgart: Konrad Theiss Verlag GmbH.
- Katalog mezinárodní výstavy ve třech svazcích. Monumentální souhrnné dílo, podniknuté u příležitosti mezinárodní výstavy o střední Evropě kolem roku 1000. Kolektiv předních německých, polských, českých, maďarských a slovenských badatelů předkládá zde výsledky nejnovějších vědeckých výzkumů ke všem aspektům problematiky daného období. Neexistuje aspekt historického vývoje uvedených krajů Evropy, jehož by se badatelé ve sborníku uvedení nedotkli. Text je opatřen bohatou bibliografií.